

JAUNIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO 2020 M. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Dr. Jolita Buzaitytė Kašalytė

Dr. Eugenijus Dunajevs

Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atlikta Jaunimo problematikos tyrimo 2020 m. duomenų analizė ir jos pagrindu parengtos išvados, apibendrinimai bei rekomendacijos.

MOKYKLA

6. Domėjimasis būsima profesija

Bendrai mokinių domėjimosi būsima profesija rodiklis yra sumažėjęs, lyginant su 2010-2011 m. tyrimo duomenimis. Mokiniai tarpusavyje skiriasi pagal tai, kiek jie deda pastangų savo būsimo profesinio kelio konstravimui. Daugiau būsima profesija besidomintys mokiniai:

- 1) laisvalaikiu dažniau skaito knygas, eina į teatrą, skiria laiką hobiui, bei lankosi atvirose jaunimo centruose;
- 2) mažiau laiko praleidžia su draugais, mažiau gauna palaikymo iš draugų;
- 3) mažiau politiškai, pilietiškai aktyvus, tačiau teigiamai vertina pilietines veiklas;
- 4) yra pažangesni (aukštesni mokymosi rezultatai);
- 5) galvoja apie studijas užsienyje.

Geriau besimokantys mokiniai anksčiau pradeda planuoti savo ateitį ir tikslingiau renkasi būsimą profesinį kelią, tuo pačiu yra didesnė tikimybė, kad geriau besimokantys mokiniai rinksis studijas užsienyje. Profesinei karjerai angažuoti mokiniai mažiau dėmesio skiria socialinių ryšių mezgimui ir palaikymui, dalyvavimui visuomenės gyvenime.

STUDIJS

7. Studijų pasirinkimo sąmoningumas

2020 metų tyrime dalyvavę studentai daugiau domėjosi būsimo studijomis bei ateities perspektyvomis, nei 2010-2011 metais. Vis dėlto stipriai būsimo studijomis domėjosi ir sąmoningai rinkosi vos 16 proc. studentų, didžioji dauguma (82 proc.) pateko į vidutiniškai

besidominčių grupę. Studijuojančios merginos dažniau nei vaikinai sąmoningai rinkosi savo būsimas studijas ir kuo vyresni studentai, tuo studijas rinkosi sąmoningiau.

Studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklis buvo susijęs tikrai su dviem kitais rodikliais. Kuo sąmoningiau rikosi būsimas studijas, tuo studijuodami aktyviau dalyvauja studentų atstovybių veiklose, tačiau rečiau lankosi / nesilanko atviruose jaunimo centruose ir erdvėse.

10. Ketinimai tęsti studijas

Bendrai ketinimo tęsti studijas rodiklis yra mažesnis nei 2010-2011 metų tyrime, tačiau negalima sakyti, kad tikrai taip yra, kadangi negalima palyginti, kokią dalį 2010-2011 ir 2020 metų apklausose sudarė bakalauro studijų studentai, nes tyrimo instrumente nebuvo klausimo apie studijų pakopą. Šį sumažėjimą galėjo nulemti didesnė magistrą studijuojančiųjų dalis 2020 metų apklausoje.

Nebuvo nustatyta ketinimo tęsti studijas rodiklio sąsajų su kitais rodikliais, išskyrus sąsajas tarp šio rodiklio kintamųjų: ketinantys studijas tęsti toje pačioje srityje Lietuvoje, taip pat svarstė galimybes toliau studijuoti užsienyje tiek toje pačioje, tiek kitoje studijų srityje.

Nebuvo nustatyta sąsajų tarp studijų pasirinkimo sąmoningumo ir ketinimų tęsti studijas, pavyzdžiui, toje pačioje ar kitoje srityse, pagal tai būtų galima spręsti ar mokykloje padarytas pasirinkimas buvo tinkamas ar ne, pavyzdžiui, nesąmoningai pasirinkę bakalauro studijas labiau bus linkę rinktis magistro studijas kitoje srityje. Galima daryti prielaidą, kad mokykloje daromi profesinės karjeros ar studijų kelio pasirinkimai neturi įtakos vėlesniems pasirinkimams. Gali būti, kad vis dar galioja nuostata, kad svarbiau yra studijuoti aukštojoje mokykloje, nei studijuoti konkrečioje studijų programoje. Be to stojantieji sužymi kelias studijų programas, o pasiūlymą studijuoti gauna nebūtinai į tas, kurias pažymėjo pirmuoju numeriu, todėl buvę pasirinkimai pakrypsta netikėta linkme ir galų gale studijuoja ne tai, ką norėjo, o tai, kur įstojo. O magistro ir doktorantūros studijų pasirinkimą lemia kiti veiksniai.

Šias prielaidas patvirtina ir žemas dirbančiųjų pagal įgytą specialybę rodiklis, vos 31 proc. įgijusių specialybę, pagal ją dirba. Kodėl toks didelis atotrūkis? Hipotezės:

- 1) neveikia profesinio konsultavimo sistema, pasirenka ne pagal savo polinkius ir gebėjimus;
- 2) 14-15 metų jaunuoliai yra per jauni pasirinkti, kokius dalykus, koku lygiu mokytis, dėl ankstyvo profiliavimo per anksti susiaurina savo galimybes;
- 3) rinkdamiesi studijas neįvertina darbo rinkos poreikių, renkasi specialybes ir studijas ne pagal darbo rinkos poreikius, o pagal populiarumą, prestižą, naujumą, įdomumą ir kitus veiksnius.

DARBAS

12. Darbas pagal įgytą išsilavinimą, specialybę ir profesiją

Darbinė veikla generuoja tiek pinigines pajamas (pvz.: darbo užmokestis) tiek nepiniginės pajamas (pvz.: teigiamos emocijos, savirealizacija) (Barr, 2004).

Kaip rodo šio tyrimo rezultatai, dirbantys jaunuoliai, kurie profesiją rinkosi atsakingai, sąmoningai – ieškojo informacijos, domėjosi, projektavo savo ateitį konkrečioje profesinėje veikloje, dabar gauna didesnes pinigines pajamas, bei pasižymi geresne psichine ir fizine sveikata.

15. Įvykių kontrolė ir gebėjimas įveikti problemas darbe

Darbovietėje paprastai praleidžiame didžiąją savo aktyvaus būdravimo laiko dalį, todėl darbinė veikla ir santykiai kolektyve reikšmingai veikia mūsų psichinę ir fizinę sveikatą, bei socialinius santykius (Šorytė, Pajarskienė, 2014).

Kaip rodo atlikto tyrimo rezultatai, jaunimas, kuris darbe susiduria su problemomis, daugiau vartoja alkoholio, migdomųjų ir yra prastesnės fizinės ir psichinės sveikatos.

Problemos darbe veikia asmens ir valstybės santykius. Tie, kas susiduria su problemomis darbe, jaučiasi nesaugūs šalyje, mažiau laisvi, mano, kad pilietinė veikla nėra palaikoma aplinkinių.

Galima išskirti bent keturias problemų darbe sprendimo strategijas – vengimo, emocinė iškrova, problemų sprendimas ir socialinis palaikymas (Valickas, Želvienė, Grakauskas, 2010). Loikienės ir Pileckaitės-Markovienės (2013) tyrimai rodo, kad jaunimas dažniau naudoja vengimo strategiją.

REKOMENDACIJA:

Efektyviausia problemų įveikos strategija yra problemų sprendimas (Hirschman, 1970), todėl svarbu plėsti jaunimo politikos priemones, kurių dėka jaunimas galėtų išmokti problemas spręsti, o ne nuo jų bėgti į alkoholio, migdomųjų ir kitą vartojimą. Dirbantiems jaunuoliams reikia paslaugų padedančių išlikti darbe. Geresnes pajamas turintys jaunuoliai galbūt gali susimokėti už terapiją ar profesinių santykių konsultavimą, tačiau pažeidžiamiems jaunuoliams reikia suteikti nemokamas paslaugas, padedant jiems įsitvirtinti ir išsilaikyti naujame darbe.

17. Ketinimai keisti darbą.

Mokslininkai teigia, kad ketinimai keisti darbą pirmiausia yra susiję su prastomis karjeros perspektyvomis ir atlyginimu (Valickienė, Valickas, Sinkievič, 2007). Tai vengimo arba pasitraukimo strategija. //Kitaip tariant, racionalus asmuo, (tas, kuris siekia didžiausios naudos iš galimų alternatyvų) susidūręs su sunkumais, gali elgtis dvejopai – pasitraukti arba išeiti (pvz.: išeiti iš esamo darbo) arba bandyti pakeisti esamą situaciją (pvz.: apie karjeros ir atlyginimo problemas kalbėtis su darbdaviu ir bandyti jas išspręsti) arba nieko nedaryti (susitaikymas su bloga situacija darbe liekiant jame) (Hirschman, 1970). Kaip rodo tyrimai (Berntson, Näswall ir Sverke, 2010), konkrečiau atsako į probleminę situaciją pasirinkimas priklauso nuo asmens įsidarbinimo alternatyvų. Kuo mažesnės asmens įsidarbinimo galimybės, tuo labiau jis bus linkęs susitaikyti su esama situacija ir atvirkščiai. Esamos situacijos keitimo strategija yra efektyviausia socialinių kaštų prasme. Iš esmės darbdavys turi džiaugtis darbuotojais, kurie kelia klausimus ir nori diskusijos, nes tai yra žmonės, kuriems rūpi, kurie yra aktyvūs.

Neatsitiktinai ir atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad tie, kas ketina keisti darbą, pasižymi:

- 1) mažesniu pilietiniu aktyvumu, jų aplinka yra mažiau politiškai aktyvi ir požiūris į politiką yra negatyvesnis;
- 2) dažniau vartoja alkoholį, jų yra prastesnė psichinė ir fizinė sveikata;
- 3) prastesni santykiai šeimoje, savoje arba tėvų, priklausomai nuo to, kurioje gyvena.

REKOMENDACIJA:

Jaunimo politikos priemonėmis siekti „įgalinti“ jaunimą – suteikti jaunimui galios, tikėjimo savo galia. Dalyvavimas demokratijos įgyvendinime (demokratijos praktikavimas), pvz., įsitraukimas į sprendimų priėmimų procesus, derybas arba diskusijas su skirtingas nuomones ar interesus turinčiais ir pan., įvairiose gyvenimo srityse (šeimoje, mokykloje, universitete, darbovietėje ir kitur) stiprina asmeninės galios jausmą - „aš galiu, mane girdi ir išklauso“. Šios patirties galima įgyti per dalyvavimą jaunimo organizacijose, mokyklų savivaldoje, jaunimo neformaliojo ugdymo veiklas ir kt.

21. Nedarbo trukmė

Darbinė veikla yra susijusi su pajamomis, santykiais, savirealizacija ir pan. Mokslininkai teigia, kad nedarbas neigiamai veikia jaunų žmonių mokymąsi, mažina paskatas kurti šeimą, prastėja jų psichologinė savijauta (Bagdžiūnienė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2001).

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad kuo jaunas asmuo ilgiau neturi darbo, tuo dažniau laisvalaikį leidžia prie kompiuterio. Reikia pažymėti, kad laisvalaikis prie kompiuterio neskatina spręsti problemų, o tik jas gilina. Taip pat Jusienė et al (2021) tyrimas rodo, kad nuotolinis mokymas silpnina socialines kompetencijas, todėl kuo ilgesnį laikotarpį ir kuo daugiau laiko jaunimas

praleidžia prie kompiuterių, tuo jiems sunkiau išeiti į tiesioginį bendravimą, krenta savivertė ir pasitikėjimas savimi, stiprėja bendravimo ir sociumo baimės, kurioms įveikti reikia pastangų, kai kuriais atvejais ir pagalbos.

REKOMENDACIJA:

Jaunimo politikoje turėtų atsirasti naujas tikslas „Gražinti jaunimą iš virtualios erdvės“, iš nuotolinio į kontaktinį mokymąsi, studijas, darbą ir laisvalaikį.

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad nedirbančiųjų grupė nėra vienybė: darbo ilgiausiai neturi tie jaunuoliai, kurie neturi kvalifikacijos ir gyvena vietovėse, kur yra nedidelė darbo pasiūla. Tuo tarpu tie jaunuoliai, kurie ieško darbo su didesniu darbo užmokesčiu, darbo neturi santykinai trumpiau, t. y. darbą susiranda greičiausiai.

23. Nedarbo priežastys

Analizuojant duomenis, buvo siekiama nustatyti, kokiomis savybėmis pasižymi jaunimo grupės pagal skirtingas nedarbo priežastis. Buvo išskirtos šios nedarbo priežastys: nedomina siūlomas darbas, yra vaiko priežiūros atostogose, neranda darbo, netenkina darbo užmokestis.

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia įvardinti jaunimo charakteristikas priklausomai nuo nedarbo priežasčių:

Politinės - pilietinės charakteristikos. Labiausiai politiškai aktyvūs ir jų aplinka yra politiškai-pilietišškai aktyvi yra tie jaunuoliai, kurie ieško darbo, kurie ieško juos dominančio darbo, o mažiausiai politiškai, labiausiai negatyviai į politiką žvelgia tie, kurie ieško bet kokio darbo.

Psichinė sveikata. Taip pat tie, kurie tiesiog ieško bet kokio darbo, daugiau vartoja alkoholio ir jų psichinė sveikata yra prastesnė.

Socialiniai santykiai. Prasčiausi santykiai su šeima yra būtent tų, kurie ieško bet kokio darbo.

Reikia pažymėti, kad panašias sąsajas tarp nedarbo priežasčių ir jaunimo charakteristikų identifiko ir kiti tyrimai (Rudžinskienė, 2013).

Darbo galimybės tiesiogiai priklauso nuo gyvenamosios vietos ir turimų kompetencijų. Su gyvenamąja vieta susijusias darbo problemas sprendžia regioninė politika, tuo tarpu kalbant apie kompetencijas, šalia švietimo politikos, aktyviai turi veikti ir jaunimo politika (pvz.: neformalus jaunimo ugdymas).

REKOMENDACIJA:

Užtikrinti paslaugų teikimą nedirbantiems ir nesimokantiems pažeidžiamiems jaunuoliams, pvz.

projektas „Judam“.

DRAUGAI

29. Santykių su draugais kokybė

Tiktai 3 proc. jaunuolių savo santykius su draugais įvertino esančius žemos ir labai žemos kokybės. Lyginant 2010-2011 ir 2020 metų duomenis, nustatyta, kad 21 proc. išaugo vidutinė santykių su draugais rodiklio reikšmė ir sumažėjo kraštutinės reikšmės: 7 proc. sumažėjo labai aukštai bei aukštai, o 13 proc. sumažėjo žemai bei labai žemai santykius su draugais vertinusių jaunuolių dalis.

20-24 metų amžiaus grupės jaunimas buvo labiau nepatenkintas, blogiau vertino santykių su draugais kokybę, nei 14-19 metų.

Mokiniai¹

Kuo daugiau draugų mokiniai turi, tuo didesnis pasitenkinimas santykiais su draugais. Kuo geresni mokinių santykiai su draugais, tuo daugiau socialinio palaikymo iš aplinkos sulaukia. Kuo geresni santykiai su draugais, tuo dažniau dalyvauja visuomeninėse pilietinėse ir mokyklos savivaldos veiklose.

Vadinasi, įsitraukimas į pilietiškas veiklas, mokyklos savivaldą iš esmės pagerina santykių su draugais kokybę. Arba apsukus šią sąsają būtų galima pasakyti, kad kuo mokinyš yra socialesnis, t. y. lengviau mezga ryšius su kitais, tuo yra aktyvesnis, pilietiškai angažuotesnis.

Studentai

Kuo geresni studentų santykiai su draugais, tuo labiau jie yra patenkinti savo laisvalaikiu, tuo daugiau turi galimybių įdomiai leisti laisvalaikį. Kuo geresni studentų santykiai su draugais, tuo jie dažniau laisvalaikiu skaito knygas taip pat dažniau jį skiria savo hobiui.

Kuo geresni studentų santykiai su draugais, tuo dažniau patys ar jų aplinkos žmonės domisi politika.

Kuo studentai yra vyresni, tuo mažiau patenkinti savo santykiais su draugais (gal čia įeina ir nelaimingos meilės?). Šios sąsajos nebuvo kitose užimtumo (mokinių, dirbančiųjų ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių) grupėse.

Kuo geresni studentų santykiai su draugais, tuo daugiau laiko jie leidžia internete.

Kaip nurodo tyrėjai (Abi-Jaoude, Naylor, ir Pignatiello, 2020), „online“ santykiai yra neatsiejami nuo tipinio jaunuolio. Šiuolaikinėje visuomenėje jaunimo „norma“ yra socialinės medijos ir skaitmeninės sąveikos. Ir atvirkščiai - kuo mažiau jaunas asmuo yra socialinėse medijose, kuo

¹ 2020 metų tyrime dalyvavo: 386 mokiniai; 176 studentai; 609 dirbantieji, 372 NEET, 9 atliekantys tarnybą.

mažiau dalyvauja skaitmeninėse sąveikose, tuo labiau jis yra už „normalios“ visuomenės ribų.

Kuo geresni studentų santykiai su draugais, tuo labiau jie patenkinti ir savo laisvalaikiu.

30. Artimų draugų skaičius

Net 6 proc. jaunuolių nurodė, kad neturi nė vieno artimo draugo. Net trečdaliui (33 proc.) jaunuolių yra sunku susirasti naujų draugų. Kuo vyresni, tuo daugiau artimų draugų turi, 24-29 amžiaus grupėje net 83,5 proc. turi du ir daugiau artimus draugus, tačiau kuo vyresni, tuo dažniau nurodo, kad sunku susirasti naujų draugų.

Turimų draugų skaičius yra taip pat sumažėjęs, 53,1 proc. jaunimo turi du arba daugiau draugų. Taip pat nustatyta, kad jauniems žmonėms vis sunkiau susirasti naujų draugų. Tarp mieste gyvenančių respondentų šis rodiklis yra aukštesnis.

Artimų draugų skaičiaus rodiklis buvo reikšmingesnis studentų ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėms. Dirbančiųjų grupėje šis rodiklis nebuvo susijęs su jokiais kitais rodikliais.

Mokiniai

Kuo mažiau mokiniai turi draugų, tuo sunkiau jų draugų susirasti. Kuo geresni santykiai su draugais, tuo daugiau turi draugų. Abi šias sąsajas gali paaiškinti socialiniai įgūdžiai, kuo geresni mokinių socialiniai įgūdžiai, tuo lengviau susiranda draugų, kuria bei palaiko su jais artimesnius ir geresnius santykius.

Studentai

Kuo studentai vyresni, tuo daugiau turi artimų draugų. Kuo mažiau studentai turi draugų, tuo sunkiau jų susirasti, studentų grupėje koreliacija (sąsaja) tarp šių kintamųjų yra stipresnė negu mokinių grupėje. Kuo daugiau studentai turi draugų, tuo dažniau su jais laisvalaikiu susitinka. Kuo daugiau studentai turi draugų, tuo dažniau su jais susirašo žinutėmis, pasikalba telefonu, susijungia video pokalbiui ir susitinka tiesioginiam bendravimui. Iš esmės šie duomenys rodo, kad studijų metu daug, intensyviai bendraujama su draugais, tiek tiesiogiai susitinkant, tiek naudojant tam skirtas technologijas.

Kuo daugiau studentai turi draugų, tuo dažniau laisvalaikiu sportuoja namie arba klube, tuo daugiau kartų per savaitę sportuoja. Kaip paaiškinti tokį ryšį? Galima daryti kelias prielaidas arba kelti hipotezes. Pirma, studentai sudarė tikrai 12 proc. visos tyrimo imties, o tai, palyginus su kitomis, maža tiriamųjų grupė, ir šį ryšį nulėmė atrankos klaidos. Antra, rezultatai rodo, kad draugų turėjimas, skatina studentus sportuoti, galima daryti prielaidas, kad sportuoti dabar yra „madinga“, populiariau arba jaunimas rūpinasi savo išvaizda, kad patiktų kitai lyčiai ir todėl daugiau sportuoja.

Kuo studentai turi daugiau artimų draugų, tuo labiau sutinka / pritaria, kad kaimynystėje,

kurioje gyvena, yra daugybė veiklos, kuria gali užsiimti jaunimas.

Kuo daugiau artimų draugų, tuo geresnė studentų psichologinė ir emocinė savijauta ir geresnė sveikata arba mažiau sveikatos sutrikimų.

Nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai

Kuo nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai vyresni, tuo daugiau turi draugų, kuo mažiau draugų, tuo sunkiau jų susirasti, šiomis koreliacijomis nedirbančių ir nesimokančių grupė panaši į studentų grupę, nes jie yra tos pačios amžiaus grupės, kaip studentai.

Kuo daugiau draugų, tuo dažniau su jais susirašo žinutėmis, pasikalba telefonu, ir susitinka tiesioginiam bendravimui.

Kuo daugiau nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai turi artimų draugų, tuo labiau sutinka / pritaria, kad kaimynystėje, kurioje gyvena yra daugybė dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas.

Šiame amžiaus tarpsnyje labai daug ir intensyviai bendraujama, draugaujama, laisvalaikis leidžiamas su draugais, vyksta partnerio ar poros paieškos.

Kuo daugiau nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai turi artimų draugų, tuo dažniau teigia, kad yra tokių žmonių, kurie juos išklauso neteisdami ir neduodami patarimų, bet ryšio su bendru socialinio palaikymo rodikliu nenustatyta.

33. Socialinis palaikymas

Socialinio palaikymo rodiklis yra aukštas, du trečdaliai jaunuolių sulaukia daug socialinio palaikymo bei įvairios paramos iš jų aplinkoje esančių žmonių, tačiau net dešimtadali, socialinio palaikymo gauna labai mažai arba visai negauna.

Merginos dažniau nei vaikinai bendrauja su draugais ir draugėmis visais būdais: susirašinėja, skambinasi, susitinka.

Kuo vyresni jaunuoliai, tuo daugiau turi draugų, tačiau kuo vyresni, tuo prasčiau vertina santykių su draugais kokybę. Kita vertus draugai, jų skaičius ir santykių su draugais kokybė, neturėjo reikšmės dirbantiesiems, tačiau buvo reikšmingi besimokantiems, studijuojantiems ir nedirbantiems bei nesimokantiems jaunuoliams. Dirbančių jaunuolių grupėje nebuvo nustatyta draugų skaičiaus ir santykių su draugais kokybės rodiklių sąsajų su kitais rodikliais, o mokinių, studentų ir nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėse šių sąsajų buvo.

Socialinio palaikymo rodiklis yra sumažėjęs. Žemiausio socialinio palaikymo sulaukia asmenys, esantys 14-19 m. amžiaus grupėje.

Mokiniai

Kuo daugiau socialinio palaikymo mokiniai patiria iš savo aplinkos, tuo dažniau linkę sutikti,

kad kaimynystėje, kurioje gyvena, yra daugybė dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas, tuo dažniau lanko saviraiškos užsiėmimas / būrelius ir laisvalaikį skiria savo hobiui.

Kuo daugiau socialinio palaikymo mokiniai patyrė iš savo aplinkos, tuo daugiau nurodė dalyvavę jaunimo verslumą skatinančiose veiklose.

Kuo daugiau socialinio palaikymo mokiniai patiria iš savo aplinkos, tuo labiau linkę sutikti, kad jaučiasi esą laisvi pilietiškai / visuomeniškai veikti, patys domisi ir aplinka skatina juos domėtis politika; tuo labiau linkę sutikti, kad aplinka (visuomenė) pritaria ir palaiko pilietiškas veiklas ir dažniau patys įsitraukia į pilietines veiklas.

Kuo daugiau socialinio palaikymo mokiniai patiria iš savo aplinkos, tuo geresnė jų psichologinė / emocinė savijauta, tuo rečiau ir / ar mažiau rūko, tuo geresnis jų mokyklos lankomumas (mažiau praleidžia pamokų), tuo labiau domisi būsima profesija ir / ar studijų sritimi, tuo lengviau susiranda draugų ir yra labiau patenkinti savo santykių su draugais kokybe.

Kuo daugiau socialinio palaikymo mokiniai patiria iš suaugusiųjų šeimos narių, tuo dažniau ir daugiau socialinio palaikymo sulaukia ir iš kitų reikšmingų aplinkos žmonių. Socialinis palaikymas – svarbus apsauginis veiksnys, susijęs su daugeliu rodiklių, ir nepageidaujamo jaunimo elgesio apraiškų tikrai mokinių grupėje, visose kitose (studentų, dirbančiųjų ir nedirbančių ir nesimokančiųjų) grupėse, korelacijų su šiuo rodikliu nebuvo nustatyta arba jos buvo nestiprios. Tyrimo rezultatai rodo, kad tik mokinių (14-19 metų) grupėje yra jaunuolių, kurie beveik nesulaukia socialinio palaikymo, tačiau tik šiai amžiaus grupei jis yra reikšmingas, todėl jie yra rizikoje.

REKOMENDACIJA:

Mokyklinio amžiaus pažeistose šeimose augantiems jaunuoliams reikia socialinį ir emocinį palaikymą suteikiančių paslaugų. Šiai jaunuolių grupei nepakanka neformaliojo švietimo paslaugų pasiūlymo, nes jie iš jų „iškrenta“ arba yra išstumiami. Jie socialinio palaikymo negauna iš suaugusiųjų šeimos narių, todėl švietimo arba jaunimo politikos sistemose turi atsirasti reikšmingi suaugusieji, pvz., atvirose jaunimo centruose ir erdvėse dirbantys jaunimo darbuotojai ir pan., kurie šį palaikymą užtikrintų, o tiksliau kompensuotų jo trūkumą.

34. Veiklos, kuriomis gali užsiimti jaunimas kaimynystėje

Daugiau nei trečdalis (36,6 proc.) visų jaunuolių ir kaimo jaunuoliai dažniau nei miesto buvo linkę nesutikti, kad jų kaimynystėje yra daug dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas. Kuo didesnė savivaldybės gyventojų dalis gyvena kaimiškose teritorijose, tuo mažiau veiklų savo kaimynystėje gali atrasti jaunuoliai.

REKOMENDACIJA:

Plėtoti jaunimui skirtas paslaugas kaimiškose teritorijose: mobilusis darbas su jaunimu, atviri jaunimo centrai ir erdvės.

GYVENIMO SĄLYGOS

35. Su kuo gyvena

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad didžioji dalis jaunimo gyvena su tėvais, tačiau egzistuoja skirtumai tarp skirtingų jaunimo grupių: 95 proc. mokinių gyvena su tėvais, 22 proc. dirbančiųjų gyvena su tėvais, 37 proc. studentų gyvena su tėvais, 50 proc. nei studijuojančių, nei dirbančių, nei besimokančių gyvena su tėvais.

Tai, kad didžioji mokinių dalis gyvena su tėvais yra suprantama, taip pat tai, kad daugiau nei pusė tų, kurie nei dirba, nei mokosi, nei studijuoja gyvena su tėvais taip pat yra suprantama, nes savarankiškam gyvenimui reikalingos pajamos.

Studentai yra specifinė grupė – jaunuoliai turi vykti į ten, kur yra studijų galimybės, todėl studijuojantys nuomoja būstą ar gyvena bendrabutyje.

Įdomiausia šiuo atveju yra dirbančio jaunimo grupė. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, dirbančiuosius galime suskirstyti į dvi grupes: autonominius, brandžius jaunuolius ir neautonominius, nebrandžius jaunuolius.

Esminis grupės diferencijuojantis kintamasis yra gyvenimas santuokoje – tie, kas gyvena su sutuoktine / sutuoktiniu ar su sutuoktiniu, sutuoktine ir tėvais, yra labiau autonomiški.

Asmens autonomija tiesiogiai susijusi su pajamomis. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad kuo mažesnės asmens pajamos, tuo labiau tikėtina, kad asmuo gyvens su tėvais, globėjais ar giminėmis.

Mažiau autonomiški jaunuoliai – tie, kas nuomojasi būstą su draugais ar gyvena pas draugės / draugo tėvus, ar pas savo tėvus – labiau linkę vartoti alkoholį, narkotikus, rūkyti ir daugiau laiko praleisti prie kompiuterio.

Skiriasi ir sveikatos rodikliai – mažiau autonomiškų jaunuolių prastesnė psichinė ir fizinė sveikata.

Galiausiai atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad kuo asmuo yra autonomiškesnis, tuo geresni jo santykiai su šeima.

Vienas iš asmens autonomiją didinančių veiksnių yra dalyvavimas savanoriškoje veikloje (Pruskus, 2014), o tai yra jaunimo politikos sritis.

39. Pajamos vienam šeimos nariui

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad tarp jaunimo grupių egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai pagal pajamas. Didžiausios pajamos yra dirbančiųjų, o mažiausios nei dirbančių, nei nesimokančių, nei studijuojančių. Tuo tarpu studentų (jų pagrindinė veikla yra studijos ir nekvalifikuotas darbas) ir mokinių pajamos nesiskiria (šeimos pajamos).

Kalbant apie dirbančiuosius, tai atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad didžiausios pajamos yra tų, kurie turi profesiją, kas yra suprantama, nes mažiausi atlyginimai yra mokami už nekvalifikuotą darbą. Ir atitinkamai - didžiausias pajamas gauna universitetinį išsilavinimą turintys asmenys.

Didesnės pajamos yra susijusios su didesne atsakomybe, didesniu atliekamo darbo kiekiu, kas gali reikštis persidirbimu, perdegimu. Tą patvirtina ir atlikto tyrimo rezultatai – kuo didesnės pajamos, tuo dirbantis jaunuolis prasčiau jaučiasi psichiškai ir fiziškai.

Taip pat egzistuoja pajamų skirtumai priklausomai nuo lyties – vyrų pajamos yra didesnės nei moterų.

41. Žinojimas apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmo būsto programą, skirtą jaunoms šeimoms

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmo būsto programą, skirtą jaunoms šeimoms, geriausiai žino dirbantieji, šiek tiek prasčiau nei dirbančiųjų, nei besimokančiųjų grupė ir studentai, tuo tarpu mokiniai žino prasčiausiai.

Tie, kas žino apie šią programą, geriau kontroliuoja įvykius darbe, pozityviau žvelgia į politiką, mažiau vartoja narkotikų, mažiau rūko, jų geresnė psichinė ir fizinė sveikata, geresni santykiai su šeima.

Greičiausiai tai susiję su asmens branda – tie, kas turi aiškesnį gyvenimo planą, aiškiau žino ko jie nori gyvenime ir to siekia, todėl natūralu, kad domisi nuosavo būsto įsigijimo galimybėmis, dirba, mažiau užsiima „savęs ieškojimais“ ir „eksperimentavimu“, yra labiau socialiai integruoti.

43. Verslumas

Atliekant tyrimą buvo siekiama nustatyti, kuri iš jaunimo grupių siekia plėtoti verslą. Rezultatų analizė rodo, kad verslu užsiimti labiausiai planuoja dirbantieji, tuo tarpu mažiausiai – studentai ir mokiniai.

Tai nėra gera tendencija, kalbant apie Lietuvos ekonominę gerovę. Kadangi mes gyvename labiau liberalaus kapitalizmo šalyje (Norkus, 2008), o liberaliajame kapitalizme ekonominis augimas ir inovacijos tiesiogiai priklauso nuo verslumo, todėl verslu užsiimti norinčiųjų skaičiaus mažėjimas, reiškia lėtesnį ekonominį augimą ir mažiau inovacijų nei galėtų būti.

Verslumą galima skatinti per savarankišką darbą, jaunimo verslumo ugdymą bei paramą jaunimo verslo pradžiai ir plėtrai (Pilipavičius, 2014). Per neformalų ugdymą reikia ugdyti jaunimo verslumą.

44. Žinojimas apie verslo mokymus mokykloje

Jaunimas skiriasi pagal tai, kiek jie žino apie verslo mokymus mokykloje. Yra tie, kurie geriau žino, ir yra tie, kurie blogiau žino. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad šios dvi jaunimo grupės aiškiai tarpusavyje skiriasi ir pagal laisvalaikį, dalyvavimą jaunimo organizacijose, politiniu aktyvumu, psichine ir fizine sveikata ir priklausomybėmis. Toliau aptarsime šiuos išskirtų grupių skirtumus.

Laisvalaikis. Tie, kas žino apie mokymus, laisvalaikiu dažniau eina į teatrą, dalyvauja saviraiškos būreliuose.

Jaunimo organizacijos. Tie, kas žino apie mokymus, aktyviau dalyvauja jaunimo organizacijų veikloje, lankosi atviruose jaunimo centruose.

Politinis aktyvumas. Tie, kas žino apie mokymus, yra politiškai aktyvesni, pozityviau žvelgia į politiką.

Sveikata. Tie, kas žino apie mokymus, pasižymi geresne fizine ir psichine sveikata.

Priklausomybės. Tie, kas žino apie mokymus, mažiau rūko, mažiau vartoja alkoholio ir narkotikų.

DALYVAVIMAS

45. Politinis-pilietinis aktyvumas

Šio rodiklio indikatoriai buvo susiję su dalyvavimu rinkimuose ir domėjimusi politinių partijų programomis, kandidatais ir pan. Šis rodiklis buvo labai žemas mokinių grupėje, nes tik nedidelė jų dalis turi teisę balsuoti ir jokių reikšmingų sąsajų su kitais rodikliais mokinių grupėje nebuvo nustatyta.

Kuo politiškai aktyvesnė yra jaunuolių aplinka, tuo patys jaunuoliai yra šioje srityje aktyvesni, sąsajos tarp aplinkos ir jaunuolių politinio aktyvumo buvo nustatytos visose tiek studentų, dirbančiųjų tiek ir nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėse.

Taip pat buvo nustatytos sąsajos tarp politinio-pilietinio aktyvumo ir pilietiškumo-labdaringumo rodiklių. Kuo aukštesnis politinio-pilietinio aktyvumo lygis, tuo dažniau visų trijų

grupių jaunuoliai dalyvauja pilietinėse labdarinėse veiklose.

Politiškai aktyvūs jaunuoliai pasižymi pozityvesnėmis nuostatomis pilietinės visuomenės atžvilgiu. Kuo aukštesnis politinio-pilietinio aktyvumo rodiklis, tuo:

- 1) jaučiasi saugesni savo šalyje (studentai ir nedirbantys bei nesimokantys jaunuoliai)
- 2) jaučiasi laisvesni pilietiškai ir visuomeniškai veikti (studentai ir nedirbantys bei nesimokantys jaunuoliai)
- 3) labiau tiki, kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių / aplinkinių / artimųjų (studentai)
- 4) mažiau įtarinėja, kad pilietinėse veiklose dalyvaujantys žmonės turi savanaudiškų tikslų (studentai)
- 5) pozityviau vertina politiką ir politikus (nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai).

46. Aplinkos politinis aktyvumas

Duomenų statistinė analizė rodo, kad aplinkos politinis aktyvumas yra reikšmingesnis mokyklą lankantiems jaunuoliams. Studentų, dirbančiųjų ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėse buvo nustatyta, kad aplinkos politinio aktyvumo rodiklis yra reikšmingai susijęs tik su 2 ar 3, o mokinių grupėje – net 15 rodiklių.

Aplinkos politinis aktyvumas lemia jaunimo politinį-pilietinį aktyvumą ir įsitraukimą į pilietines-labdaringas veiklas mokinių (išskyrus politinį-pilietinį aktyvumą), studentų, dirbančiųjų ir nedirbančiųjų bei nesimokančiųjų grupėse. Kuo labiau politika domisi, aptaria politikos klausimus, dalyvauja politikoje, t. y. yra politiškai aktyvesni jaunuolius supantys žmonės: tėvai, mokytojai / dėstytojai, draugai, jaunimo organizacijų nariai, tuo aktyviau politinėse-pilietinėse ir pilietinėse-labdarinėse veiklose dalyvauja ir patys jaunuoliai.

Dirbančiųjų grupėje buvo nustatytos sąsajos tarp aplinkos politinio aktyvumo ir jaunuolių verslumo, kuo politiškai aktyvesnė jaunuolių aplinka, tuo dažniau jie dalyvauja šeimos versle, patys verslą turi, ketina turėti ir pan. Galima daryti prielaidą, kad politiškai angažuoti žmonės yra verslesni arba priešingai verslūs žmonės daugiau domisi politika.

Nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėje buvo nustatytos sąsajos tarp aplinkos politinio aktyvumo ir šeimos narių socialinio palaikymo. Kuo aukštesnis aplinkos politinio aktyvumo rodiklis, tuo daugiau socialinio palaikymo jaunuoliai sulaukia iš savo šeimos narių. Galima daryti prielaidą, kad nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupė yra nevienalytė, yra jaunuoliai, kurie laikinai nedirba ir nesimoko, o su šeimos ir aplinkos palaikymu gali nesunkiai integruotis į švietimo sistemą ir darbo rinką, kartu yra kita – mažiau galimybių turinčių jaunuolių grupė, kuriai reikia paslaugų, nes ji neturi palaikymo, nesulaukia pagalbos iš savo artimosios aplinkos.

Mokinių grupėje aplinkos politinio aktyvumo rodiklis paveikia mokinių pilietiškumą

labdaringumą, nuostatas pilietinės visuomenės atžvilgiu, laisvalaikio leidimo būdus, aplinkos socialinį palaikymą, būsimų studijų pasirinkimo sąmoningumą. Kuo aukštesnis aplinkos politinio aktyvumo rodiklis tuo mokiniai:

- 1) aktyviau dalyvauja pilietinėse-labdaringose veiklose, mokyklos savivaldos veiklose, yra buvę Europos savanorių tarnybos savanoriais;
- 2) saugiau jaučiasi savo šalyje, jaučiasi laisvi pilietiškai ir visuomeniškai veikti, tiki kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių / aplinkinių / artimųjų;
- 3) tuo laisvalaikiu dažniau skaito knygas, eina į teatrą, koncertus ir parodas, lanko saviraiškos užsiėmimus / būrelius, labiau sutinka, kad turi pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą. Galima daryti prielaidą, kad politika domisi labiau išsilavinę, aukštesnį ekonominį statusą turintys tėvai.
- 4) dažniau sulaukia palaikymo iš suaugusiųjų šeimos narių ir kitų aplinkos žmonių, dažniau su draugais kalbasi telefonu;
- 5) sąmoningiau renkasi savo būsimas studijas ir specialybę;
- 6) rečiau ir mažiau rūko.

47. Požiūrio į politiką negatyvumas

Požiūrio į politiką negatyvumo rodiklio indikatoriai buvo apie tai, kad politika – nešvarus reikalas, visos partijos vienodai blogos, kad asmens gerove turi pasirūpinti valstybė ir pan. nuostatas. Šis rodiklis reikšmingiausias buvo nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupei, nes šioje grupėje buvo nustatyta kitose grupėse neatsiskleidusių sąsajų su kitais rodikliais .

Negatyvus požiūris į politiką leidžia prognozuoti jaunimo aktyvumą pilietinėse-labdaringose veiklose, tačiau nesusijęs su daugumos jaunuolių politiniu-pilietiniu aktyvumu. Kuo negatyvesnis požiūris į politiką, tuo rečiau mokiniai, dirbantys ir nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai užsiėmė pilietinėmis-labdaringomis veiklomis. Negatyvaus požiūrio sąsajos su dalyvavimu pilietinėse-pilietinėse veiklose buvo nustatytos tikrai nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėje: kuo negatyvesnis požiūris, tuo rečiau dalyvauja.

Negatyvios nuostatos politikos atžvilgiu susiję su nepasitikėjimu pilietine visuomene. Kuo negatyvesnis požiūris į politiką, tuo jauni žmonės:

- 1) mažiau jaučiasi laisvi pilietiškai ir visuomeniškai veikti (mokiniai, dirbantieji, NEET);
- 2) mažiau tiki kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių / aplinkinių / artimųjų (mokiniai).

Nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėje buvo nustatyti ryšiai tarp nuostatų į politiką negatyvumo ir galimybių leisti, pasirinkti norimą laisvalaikio leidimo formą. Kuo negatyvesnis požiūris į politiką, tuo jauni žmonės:

- 1) rečiau lankosi atviruose jaunimo centruose ar erdvėse;
- 2) neturi lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą;
- 3) linkę nesutikti, kad kaimynystėje yra daugybė dalykų, kuriais galėtų užsiimti jaunimas.

Pastaroji nedirbančių ir nesimokančių grupės dalis gali būti priskirta mažiau galimybių turinčiam jaunimui, kuris yra labiau nepatenkintas valdžia, politika ir politikais dėl nepatenkintų poreikių arba dar kitaip nepatenkinto priklausomybės poreikio (ang. failed dependency), jais nesugeba pasirūpinti nei tėvai, nei visuomenė, todėl jie pyksta ant valdžios, suaugusiųjų pasaulio, autoritetų.

Nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių priklausomybę nuo suaugusiųjų (tėvų ar visuomenės) signalizuoja ir kita šios grupės jaunuolių elgsena. Kuo negatyviau politiką ir politikus vertina nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai, tuo jie:

- 1) laisvalaikiu mažiau skaito;
- 2) rečiau ir trumpiau sportuoja;
- 3) dažniau vartoja alkoholį.

Į nepatenkintus poreikius jie reaguoja pasyvumu arba pabėgimu į kitas priklausomybes.

REKOMENDACIJA:

Pažeidžiama jaunuolių grupė auga pažeistose šeimose, tačiau paslaugų reikia ne tik socialinę riziką patiriančioms šeimoms, , ir jose augantiems nepilnamečiams, bet ir šiose šeimose užaugusiems pilnametystės sulaukusiems jaunuoliams.

48. Pilietiškumas-labdaringumas

Duomenų analizė atskleidė pilietiškumo-labdaringumo rodiklio sąsajas su daugeliu kitų rodiklių, visgi šios sąsajos skiriasi jaunuolių užimtumo grupėse. Dalis sąsajų buvo būdingos tik tam tikroms jaunimo grupėms, o kitos buvo bendros. Pirma bus aptariamos pastarosios.

Šis rodiklis leidžia prognozuoti įvairų visuomeninį aktyvumą mokinių, studentų ir nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėse. Kuo aukštesnis pilietiškumo-labdaringumo rodiklis, tuo dažniau jaunuoliai:

- 1) dalyvauja savanoriškose veiklose, įskaitant ir Europos savanorių tarnybą;
- 2) lankosi atviruose jaunimo centruose ir erdvėse;
- 3) dalyvauja jaunimo organizacijų ar asociacijų veiklose (studentai ir nedirbantys bei nesimokantys jaunuoliai);
- 4) dalyvauja mokyklos savivaldoje (mokiniai).

Visi čia išvardinti rodikliai yra labai maži, visi jie yra sumažėję, lyginant 2010-2011 ir 2020

metų tyrimo bangų duomenis. Vadinas, sumažėjusi 14-24 metų jaunuolių narystė jaunimo asociacijose gali būti siejama su šios grupės dalyvavimo pilietiškos ir labdaringos, savanoriškos veiklose sumažėjimu.

Pilietiško labdaringumo rodiklis susijęs su nuostatomis pilietinės visuomenės atžvilgiu. Į pilietines-labdaringas veiklas įsitraukiantys jaunuoliai labiau linkę tikėti, kad:

- 1) piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių / aplinkinių / artimųjų (mokiniai);
- 2) jaučiasi laisvi pilietišškai ir visuomeniškai veikti (mokiniai ir studentai);
- 3) jaučiasi saugūs savo šalyje (studentai).

Pozityvios nuostatos pilietinės visuomenės ir politikų atžvilgiu yra padidėję, t. y. lyginant 2010-20211 ir 2020 metų duomenis daugiau jaunuolių linkę pozityviai vertinti politiką ir politikus, taip pat jaučiasi šalyje saugesni ir pozityviau vertina pilietines veiklas, tačiau pilietinis ir politinis aktyvumas yra sumažėjęs. Vadinas, minėtų nuostatų pozityvumas yra būtina, bet nepakankama sąlyga pilietiniam veikimui arba įsitraukimui į konkrečias veiklas. Taip pat galima daryti prielaidą, kad kuo saugiau jauni žmonės gyvena (saugesni jaučiasi), tuo mažiau rodo iniciatyvos arba imasi veiklų, saugus gyvenimas skatina pasyvumą ir priklausomybę nuo viešųjų paslaugų. Bauman (2007) sako, kad rinkos ekonomika išstumia solidarumo apraiškas, pvz., savanorystę, natūrinius mainus, savigalbą ir pan. Rinkos ekonomika, verslumą skatinančios programos, verčia arba skatina žmones kurti įvairias paslaugas, kurias galėtų parduoti ir iš to pragyventi. Todėl daug veiklos sričių, kurios buvo vykdomos iš solidarumo, draugystės, kaimyniškų santykių ir pan., tapo arba tampa pirkimo-pardavimo sandėrių objektais.

Mokinių grupėje pilietiško labdaringumo rodiklis yra susijęs su socialiniu palaikymu. Aktyvesni jaunuoliai daugiau sulaukia palaikymo iš savo artimųjų. Kuo aukštesnis pilietiško-labdaringumo rodiklis, tuo mokiniai:

- 1) daugiau sulaukia socialinio palaikymo iš suaugusiųjų šeimos narių (mokiniai);
- 2) dažniau turi tokių žmonių, iš kurių sulaukia socialinio palaikymo;
- 3) labiau patenkinti santykiais su draugais (mokiniai).

Aprašyti ryšiai patvirtina socialinės aplinkos reikšmę jauniausiai jaunimo grupei, esantiems paauglystės raidos stadijoje, kad suaugus, susiformavus tapatumui, einant į savarankišką gyvenimą socialinės aplinkos reikšmė, o drauge ir įtaka mažėja. Galimas abipusis veikimas: mokinių įsitraukimą į pilietines-labdaringas veiklas skatina jų socialinė aplinka, tėvų aktyvumas, draugų dalyvavimas, bet tuo pačiu iš dalyvavimo šiose veiklose yra gaunama socialinio palaikymo, veiklų dalyviai ir bendraminčiai vieni kitus palaiko.

Pilietiško labdaringumo rodiklis susijęs su laisvalaikio leidimo būdais. Pilietišškai aktyvesni jaunuoliai, laisvalaikiu dažniau:

- 1) skaito knygas (mokiniai, studentai ir nedirbantys bei nesimokantys jaunuoliai);

- 2) eina į parodas, koncertus, teatrus (visos 4 grupės);
- 3) lanko saviraiškos būrelius (mokiniai, studentai ir nedirbantys bei nesimokantys jaunuoliai);
- 4) laiką skiria hobiui (mokiniai);
- 5) turi pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą.

Vadinasi, pilietiškai aktyvesni jaunuoliai laisvalaikio užsiima įvairiomis prasmingomis veiklomis, dalyvauja neformaliojo švietimo veiklose, turi plačius interesus ir poreikius kultūrai, savišvietai. Tai gali būti susiję ir su aukštesne socialine ekonomine padėtimi, ką patvirtino ir mokinių grupėje nustatytas ryšys.

Pilietiškai aktyvesni jaunuoliai pasižymi geresne psichine ir fizine sveikata. Kuo aukštesnis pilietiškumo-labdarumo rodiklis, tuo jauni žmonės:

- 1) mokiniai mažiau rūko;
- 2) mokiniai lytinių santykių metu naudoja kontraceptines priemones;
- 3) geresnė studentų fizinė ir psichinė sveikata.

Nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupėje pilietiškose-labdaringose veiklose dažniau dalyvauja merginos, nei vaikinai. Pilietiškai aktyvesni jaunuoliai dažniau žino apie jaunimo informavimo ir konsultavimo portalą.

ĮPROČIAI

Lyginant 2010-2011 ir 2020 metų tyrimo bangų duomenis nustatyta, kad sumažėjo jaunimo alkoholio, bet padidėjo narkotikų vartojimas, padaugėjo narkotikus bandžiusių ir norinčių pabandyti dalis.

Statistinė duomenų analizė rodo, kad narkotikų vartojimas ir rūkymas yra tarpusavyje susiję. Sąsajos tarp šių rodiklių buvo nustatytos visose 4 jaunuolių grupėse: mokinių, studentų, dirbančiųjų ir nedirbančiųjų bei nesimokančiųjų. Taip pat narkotikų vartojimas yra susijęs su blogesne psichine ir fizine sveikata, sąsajos tarp šių rodiklių buvo nustatytos mokinių, dirbančiųjų ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėse.

6.1. Santykis su narkotikų vartojimu

Santykio su narkotikų vartojimu rodiklis diferencijuoja mokinių, studentų, dirbančių ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupes. Todėl narkotikų vartojimo sąsajos su kitais rodikliais toliau aptartos pagal jaunimo užimtumo pobūdžio grupes.

Mokiniai

Mokinių grupėje narkotikų aukštesnis vartojimo rodiklis buvo susijęs su laisvalaikio

galimybių trūkumu, mažesniu socialiniu palaikymu, taip pat artimos aplinkos žmonių pasyvumu politinėje-pilietinėje veikloje, negatyviomis nuostatomis pilietiško veiklo atžvilgiu, mažesniu įsitraukimu į mokyklos savivaldos veiklas, retesniu žinojimu apie verslumą skatinančias veiklas ir jaunimo informavimo bei konsultavimo portalą, rizikinga elgsena kitose srityse.

Kuo jaunuoliai dažniau vartoja, yra bandę ar ketina išmėginti narkotikus, tuo jie:

1) turi mažiau galimybių įdomiai leisti laisvalaikį, tuo kaimynystėje yra mažiau dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas;

2) mažiau yra žmonių, kurie suteikia socialinį palaikymą (labai stiprus ryšys, nes koreliacijos koeficientas $r=0,509$), mažiau socialinio palaikymo sulaukia iš suaugusiųjų šeimos narių (koreliacijos koeficientas $r= 0,482$);

3) mažiau politinio aktyvumo yra artimojoje aplinkoje, labiau tiki kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose yra keistuoliai;

4) rečiau dalyvauja mokyklos savivaldos veiklose;

5) rečiau yra girdėję apie jaunimo verslumą skatinančias veiklas ir jaunimo informavimo ir konsultavimo portalą;

6) tuo rečiau lytinių santykių metu naudoja kontraceptines priemones, dažniau rūko.

Ypač stiprus yra ryšys tarp mokinių narkotikų vartojimo ir šeimos narių ar kitų suaugusiųjų socialinio palaikymo trūkumo. Galima daryti prielaidą, kad šie mokiniai jaučiasi vieniši ir socialiai apleisti, o narkotikus vartoja besigelbėdami nuo blogų jausmų ir nepatenkintų meilės, pripažinimo poreikių. Jie gyvena politiškai ir pilietiškai pasyvioje artimojoje aplinkoje, turi mažiau galimybių gauti įvairių viešųjų paslaugų: laisvalaikio, neformaliojo švietimo ar neformaliojo jaunimo ugdymo.

Studentai

Studentų grupėje narkotikų vartojimo rodiklis buvo susijęs tik su keliais rodikliais. Kuo dažniau studentai vartojo, buvo bandę ar ketino narkotikus išmėginti, tuo ankstyvesniame amžiuje pradėjo lytinius santykius, dažniau rūkė ir turėjo trumpesnį darbo stažą. Galima daryti prielaidą, kad studentų grupėje dažniau narkotikus vartoja rizikingai besielgiantys ar riziką ir stiprius pojūčius mėgstantys jaunuoliai, kurie neskuba įsitraukti į darbo rinką.

Dirbantieji

Dirbančiųjų grupėje narkotikus dažniau vartojo vyrai nei moterys ir jaunesni dažniau nei vyresni (kuo vyresni, tuo rečiau vartoja). Dažniau narkotikus vartojantys rečiau laisvalaikiu eina į kiną, teatrą, koncertus, rečiau lanko saviraiškos užsiėmimus / būrelius, tačiau jie yra mažiau patenkinti savo santykiais su draugais. Vadinas, dirbančiųjų grupėje narkotikų vartojimas susijęs su vienišumu ir prasmingo laisvalaikio trūkumu. Jauni dirbantys vyrai tokiu būdu gelbstisi nuo vienatvės?

Nedirbantys ir nesimokantys

Nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėje narkotikų vartojimo rodiklis buvo susijęs su kita rizikinga elgsena ir negatyviomis nuostatomis pilietinės visuomenės atžvilgiu.

Kuo dažniau vartoja, yra bandę ar ketina narkotikus išmėginti nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai, tu:

- 1) daugiau ir dažniau vartoja alkoholio, rūko, vartoja migdomuosius, raminamuosius vaistus; ankstyvesniame amžiuje pradėjo lytinius santykius;
- 2) prastesnę jų fizinę ir psichinę sveikatą;
- 3) mažiau jaučiasi laisvi pilietiškai ir visuomeniškai veikti, mažiau tiki, kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių, labiau tiki, kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose yra laikomi keistuoliais ir kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose, įtarinėjami turintys savanaudiškų tikslų.

Vadinasi, nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėje yra dalis jaunuolių, kurie yra „iškritę“ iš prasmingos veiklos, vartoja įvairias psichotropines medžiagas, jau nejaučia socialinių santykių, emocinių ryšių trūkumo, tačiau yra priešiška nusiteikę visuomenės atžvilgiu, o jei tiksliau, tai mano, tiki, kad visuomenė yra jiems priešiška.

REKOMENDACIJA:

Šio tyrimo duomenys atskleidžia, kad narkotikų vartojimas yra susijęs su socialinių ryšių trūkumu, vienatve ir kitais negatyviais išgyvenimais. Kad vartodami narkotikus jaunuoliai stengiasi pabėgti nuo šių jausmų. Todėl mokyklinio amžiaus jaunuolius reikia ne gąsdinti narkotikų vartojimo pasekmėmis, o stengtis užtikrinti socialinį palaikymą, suteikti emocinę pagalbą, padėti spręsti jiems kylančius sunkumus. Nepalikti vienų be suaugusiųjų: tėvų, mokytojų, neformaliojo švietimo ir kitų specialistų pagalbos. Kuo jaunesniame amžiuje padėsime, tuo mažiau sunkumų jie patirs vėliau.

63. Laikas, praleidžiamas internete

Pasikeitę interneto vartojimo įpročiai, jaunimas daugiau laiko praleidžia internete, lyginant su 2010-2011 metų tyrimo duomenimis. Daugiausia vidutiniškai per dieną laiko internete praleidžia 20-24, o mažiausiai – 14-18 metų jaunuoliai, vaikinai daugiau nei merginos, keturis kartus daugiau vaikinų internete praleidžia daugiau nei 5 valandas per dieną. 2020 metų tyrimas buvo vykdomas rugsėjo-spalio mėnesiais, iki antrojo karantino paskelbimo, kai dauguma mokymo, aukštojo mokslo institucijų ir darbo vietų veiklas vykdė tiesioginiu būdu. Todėl galima tikėtis, kad šis internete praleidžiamo laiko padidėjimas nėra tiesiogiai susijęs su mokymo, studijų ar darbo veiklomis nuotoliniu būdu.

Mokinių grupėje didesnis internete praleidžiamas laikas buvo susijęs su kompiuteriniais žaidimais laisvalaikiu.

Studentų grupėje labai stiprus ryšys (koreliacijos koeficientas $r = -0,555$) tarp laiko internete ir amžiaus: kuo jaunesni, tuo daugiau laiko praleidžia internete. Kuo daugiau laiko praleidžia internete, tuo daugiau vartoja alkoholio (koreliacijos koeficientas $r = 0,458$), tačiau yra labiau patenkinti savo santykiais su draugais ir mažiau tiki, kad tik silpni ir nevykėliai dalyvauja NVO / visuomeninėse veiklose.

Dirbančiųjų grupėje nebuvo nustatyta laiko, praleidžiamo internete, trukmės ryšių su kitais rodikliais.

Kuo daugiau laiko praleido internete nedirbantys bei nesimokantys jaunuoliai, tuo jie daugiau vartojo alkoholio.

Remiantis šiais duomenimis, ilgėjantis laikas praleidžiamas internete nekelia pavojaus, nėra susijęs su kitomis rizikomis, išskyrus alkoholio vartojimą.

Interneto masinis ir intensyvus vartojimas tampa neatsietina šiuolaikinio jaunimo charakteristika. Tyrimo rezultatai rodo, kad interneto vartojimas nereiškia socialinės izoliacijos. Pavyzdžiui, kuo daugiau studentai laiko praleidžia internete, tuo geresni yra jų santykiai su draugais.

Taip pat tyrimo rezultatai rodo, kad interneto vartojimas koreliuoja su alkoholio vartojimu. Kuo labiau asmuo naudoja internetą, tuo labiau jis vartos ir alkoholį. Analogiškus rezultatus rodo ir kiti tyrimai (Slabadienė, M., Gadeikytė, I., & Steiblienė, V. 2021).

Rekomenduotina kaip vieną iš strateginių jaunimo politikos tikslų numatyti „jaunimo gražinimo į realybę“ tikslą ir parengti atitinkamų veiksmų planą.

65. Migdomųjų / raminamųjų vaistų vartojimas

Šis rodiklis yra šiek tiek sumažėjęs, tačiau pastebėta, kad vartojantys vaistus asmenys juos vartoja kur kas dažniau. Šių vaistų beveik nevartoja 14-19 metų jaunimas, o 25-29 m. jaunuoliai – dažniau negu 20-24 metų, lyties skirtumų nebuvo nustatyta. Iš esmės migdomųjų / raminamųjų vaistų vartojimas yra vyresnių dirbančiųjų ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių problema. Juos dažniau vartoja blogesnės psichinės ir fizinės sveikatos, dažniau turintys sveikatos problemų jauni žmonės. Juos vartojantiems dirbantiesiems sunkiau sekasi įveikti sunkumus darbe ir jie dažniau ketina keisti darbą.

REKOMENDACIJA:

Raminamųjų / migdomųjų vaistų vartojimas nėra didelė jaunimo problema, tačiau ji susijusi su darbe patiriamais sunkumais. Šių vaistų prieinamumas yra apribotas, nes jų galima gauti tik su receptu, vietoje vaistų būtų galima pasiūlyti psichoterapijos arba profesinių santykių konsultavimo (supervizijos) paslaugas.

Tyrimo duomenys rodo, kad jaunimas vis rečiau sportuoja bei trumpėja ir pačios treniruotės laikas. Mieste gyvenantys jaunuoliai sportuoja daugiau, nei kaime. Vyrų sportuoja dažniau nei moterys. Nustatyta, kad mažiausiai sportuoja 14-19 metų jaunimas.

Išskaidžius tiriamuosius į užimtumo pobūdžio grupes, ir šiose grupėse atlikus lyginamąją sportavimo dažnumo kintamojo sąsajų su kitais rodikliais analizę, nustatyta, kad išsiskiria nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupė, o mokinių, studentų ir dirbančiųjų grupės yra panašios.

Visose grupėse nustatytas labai stiprus ryšys tarp sportavimo dažnumo ir trukmės, kuomet daugiau kartų per savaitę sportuoja tuo trumpiau trunka viena treniruotė. Visose grupėse sportavimo dažnumas yra susijęs su laisvalaikio veiklomis (laisvalaikiu sportuoja).

Mokinių grupėje sportavimo dažnumas dar buvo susijęs su hobiu (laisvalaikį skiria hobiui).

Studentų grupėje sportavimo dažnumas buvo susijęs su laisvalaikio leidimu su draugais, kuomet daugiau sportuoja, tuo dažniau laisvalaikiu susitinka su draugais ir labiau linkę sutikti, kad kaimynystėje yra daug dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas. Kuo vyresni studentai, tuo dažniau sportuoja.

Nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėje daugiau sportuojantys jaunuoliai pasižymėjo stipresniais socialiniais ryšiais, geresne psichine ir fizine sveikata, pozityvesniu požiūriu į politiką ir politikus.

Kuo dažniau nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai sportuoja, tuo:

- 1) daugiau socialinio palaikymo sulaukia iš suaugusių šeimos narių, dažniau su draugais kalbasi telefonu;
- 2) geresnė psichinė ir fizinė savijauta;
- 3) pozityvesnis požiūris į politiką ir politikus, kaimynystėje yra daug dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas.

Fizinis aktyvumas yra kaip apsauginis veiksnys švietimo sistemoje ir darbo rinkoje nedalyvaujantiems jaunuoliams. Jis padeda išsaugoti gerą psichinę ir fizinę savijautą, išlaikyti gerus santykius su artimais žmonėmis ir pozityvų požiūrį į visuomenę.

REKOMENDACIJA:

Reikėtų populiarinti fizinį aktyvumą tarp jaunimo. Skatinti sportuoti ne dėl sportinių rezultatų, o dėl geresnės savijautos, sveikatos. Įrengti viešai prieinamus aikštynus, kuriuose būtų galima užsiimti komandiniu sportu, nes tai būtų būdas laisvalaikį leisti su draugais.

PSICHOLOGINĖ IR FIZINĖ SAVIJAUTA

68. Psichologinė ir fizinė savijauta

Bendrai jaunimo psichologinė savijauta yra gera, nusiskundimų fizine sveikata yra daugiau nei psichine. Kuo vyresni, tuo daugiau nusiskundimų tiek psichine, tiek fizine sveikata. Moterų fizinė savijauta yra šiek tiek geresnė nei vyrų. Lyginant 2010-2011 ir 2020 metų duomenis matomas pagerėjimas tiek psichologinės, tiek fizinės savijautos, tačiau psichologinės savijautos vertinimas pakilo ženkliai (daugiau).

Psichologinė ir fizinė savijautos yra tiesiogiai susijusios, gerėjant vienai, gerėja ir kita. Didėjant amžiui stiprėja ryšys tarp psichinės ir fizinės savijautos: mokinių grupėje koreliacijos koeficientas $r=0,458$, studentų - $r=0,699$, o dirbančiųjų - $r=0,816$.

Mokinių blogesnė psichologinė savijauta susijusi su sunkumais įveikiant mokykloje kylančias problemas, su suaugusių šeimos narių socialinio palaikymo trūkumu.

Studentų blogesnė psichologinė savijauta susijusi su dalyvumu, įsitraukimu į visuomenines veiklas.

Nusiskundimų psichine sveikata daugiau turi tie studentai, kurie:

- 1) laisvalaikiu dalyvauja NVO / asociacijų veiklose;
- 2) laisvalaikiu lankosi Atviruose jaunimo centruose ir erdvėse;
- 3) dažniau įsitraukia į pilietiškumo-labdaringumo veiklas;
- 4) labiau linkę sutikti, kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose yra laikomi keistuoliais.

Siekiant paaiškinti šiuos ryšius, galima kelti dvi hipotezes. Pirma, aktyvūs, visuomeniški studentai labiau pavargsta, nes jiems reikia derinti studijas su kitomis veiklomis. Antra, visuomeniški studentai daugiau reflektuoja, nebijo pripažinti turį problemų.

Dirbančiųjų blogesnė psichinė savijauta susijusi su sunkumais darbe ir silpnais socialiniais ryšiais. Kuo blogesnė jų psichinė savijauta tuo:

- 1) sunkiau sekasi įveikti darbe kylančius sunkumus, dažniau ketina keisti darbą arba darbo ieškoti užsienyje;
- 2) sunkiau sekasi susirasti draugų, rečiau bendrauja su draugais tekstinėmis žinutėmis arba kalbasi telefonu;
- 3) dažniau vartoja migdomuosius / raminamuosius vaistus;
- 4) tačiau labiau jaučiasi laisvi pilietiškai ir visuomeniškai veikti, labiau tiki, kad pilietinė veikla yra palaikoma bendrapiliečių.

Nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėje psichinės sveikatos rodiklio ryšių su kitais rodikliais nenustatyta.

Mokinių grupėje fizinės savijautos rodiklio ryšių su kitais rodikliais nenustatyta.

Fizinių nusiskundimų daugiau turi studentai dažniau dalyvaujantys pilietinėse ir labdarinėse veiklose ir labiau linkę sutikti, kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose yra laikomi keistuoliais.

Daugiau fizinių nusiskundimų turintys dirbantieji. Jiems:

- 1) sunkiau sekasi įveikti darbe kylančius sunkumus, dažniau ketina išvykti dirbti į užsienį;
- 2) dažniau neturi pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą;
- 3) rečiau bendrauja su draugais žinutėmis ir kalbasi telefonu;
- 4) linkę nesutikti, kad jaučiasi laisvi pilietiška / visuomeniška veikti, kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių / aplinkinių / artimųjų;
- 5) dažniau vartoja alkoholinius gėrimus ir migdomuosius / raminamuosius vaistus.

Daugiau fizinių nusiskundimų turintys nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai. Jie:

- 1) dažniau vartoja alkoholinius gėrimus ir migdomuosius / raminamuosius vaistus;
- 2) linkę nesutikti, kad saugiai jaučiasi savo šalyje, kad jaučiasi laisvi pilietiška / visuomeniška veikti, kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių / aplinkinių / artimųjų;
- 3) linkę sutikti, kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose yra laikomi keistuoliais, kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose įtarinėjami turintys savanaudiškų tikslų, kad tik silpni ir nevykėliai dalyvauja NVO veiklose.

Sunku paaiškinti nustatytus fizinės savijautos ir nuostatų pilietinės visuomenės atžvilgiu ryšius.

Jaunimo fizinė savijauta yra pagerėjusi, lyginant su 2010-2011 metų tyrimo duomenimis. Prasčiausias fizinės savijautos rodiklis yra 25-29 m. amžiaus grupėje. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad asmenys vis mažiau sportuoja, tikėtina, kad fizinė savijauta neatspindi esamos fizinės sveikatos.

Tyrimo rezultatai rodo, kad fizinė sveikata yra tiesiogiai susijusi su jaunimo psichine sveikata, pilietiniu aktyvumu, alkoholio ir migdomųjų vartojimu bei savijauta darbe. Kuo geresnė yra fizinė savijauta, tuo geresnė yra psichinė sveikata, pilietinis aktyvumas, mažiau vartojama alkoholio ir migdomųjų, be to, dirbantys geriau jaučiasi darbe.

Remiantis jau atliktais tyrimais (Visockas, E. 2006; Alūzaitė, A. 2015; Norkienė, S., Basistytė, I., & Norkutė–Macijauskė, U. 2018;) galima teigti, kad jaunimo fizinė sveikata yra vienas iš veiksnių, sąlygojančių psichinę sveikatą, pilietinį aktyvumą, mažinanti alkoholio vartojimą ir gerinančių savijautą darbe.

Todėl valstybė gali daryti teigiamą poveikį jaunimo psichinei sveikatai, didinti pilietinį aktyvumą, mažinti alkoholio vartojimą ir gerinti savijautą darbe sudarydama galimybes jaunimui užsiimti fizine kultūra (fizinė kultūra nėra tapati sportui), gilintis į sveikatos tematiką, užsiimti sveikatinimo praktikomis.

70. Suaugusių šeimos narių socialinis palaikymas

Šeimos socialinio palaikymo rodiklis yra sumažėjęs, lyginant 2010-2011 ir 2020 metų tyrimų duomenis. Vis mažiau jaunuolių sulaukia aukšto ar labai aukšto palaikymo šeimoje. Vaikinai mažiau sulaukia šeimos narių socialinio palaikymo nei merginos, kuo vyresni, tuo mažiau.

Analizuojant šio rodiklio sąsajas su kitais rodikliais, išryškėjo skirtumai grupėse pagal jaunimo užimtumo pobūdį. Šeimos narių socialinio palaikymo sąsajos su kitais rodikliais buvo nustatytos mokinių ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėse, o studentų ir dirbančiųjų – ne.

Mokiniai

Kuo daugiau socialinio palaikymo mokiniai susilaukia iš suaugusiųjų šeimos narių, tuo jie:

- 1) dažniau lytinių santykių metu naudoja kontraceptines priemones;
- 2) geriau sekasi įveikti problemas ir kontroliuoti įvykius mokykloje;
- 3) sąmoningiau renkasi būsimas studijas;
- 4) dažniau dalyvauja mokyklos savivaldos veiklose;
- 5) dažniau laisvalaikiu skaito knygas, lanko būrelius, laiką skiria hobiui;
- 6) dažniau turi pakankamai lėšų pasirinkti laisvalaikio formą, mano, kad kaimynystėje yra daug dalykų, kuriuos gali veikti jaunimas;
- 7) lengviau susiranda naujų draugų, sulaukia socialinio palaikymo iš aplinkos;
- 8) dažniau žino apie pirmo būsto programą;
- 9) aplinka politiškai aktyvesnė, patys dažniau dalyvauja pilietiškosė-labdaringsė veiklose;
- 10) dažniau žino apie Europos savanorių tarnybą;
- 11) linkę sutikti, kad saugiai jaučiasi savo šalyje, kad jaučiasi laisvi pilietiška / visuomeniška veikti, kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių / aplinkinių / artimųjų;
- 12) linkę nesutikti, kad žmonės dalyvaujantys pilietinėse veiklose įtarinėjami turintys savanaudiškų tikslų, kad tik silpni ir nevykėliai dalyvauja NVO veiklose;
- 13) rečiau ir mažiau rūko.

Nedirbantys ir nesimokantys

Kuo daugiau socialinio palaikymo nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai susilaukia iš suaugusiųjų šeimos narių, tuo:

- 1) dažniau sportuoja namuose ir klube;
- 2) turi daugiau galimybių įdomiai leisti laisvalaikį ir turi tam pakankamai lėšų ir kaimynystėje yra daug dalykų, kuriais gali užsiimti jaunimas;
- 3) dažniau su draugais kalbasi telefonu;
- 4) turi mažiau žmonių, kurie išklauso neteisidami ir neduodami patarimų;

- 5) dažniau žino apie pirmo būsto programą jaunoms šeimoms;
- 6) aktyvesnė politiškai aplinka;
- 7) pozityviau vertina politiką ir politikus;
- 8) mažiau priklausomybės nuo alkoholio požymių;
- 9) dažniau sportuoja;
- 10) geresnė psichologinė savijauta, mažiau sveikatos problemų;
- 11) kuo vyresni tuo daugiau;
- 12) tuo ilgesnis darbo stažas.

Šie duomenys rodo, kad suaugusių šeimos narių socialinis palaikymas yra apsauginis veiksnys mokiniams ir nedirbantiems ir nesimokantiems jaunuoliams, nes šiose grupėse jis leidžia prognozuoti pozityvias raidos išdavas, geresnius socialinius įgūdžius, aktyvesnį įsitraukimą ir dalyvavimą visuomeninėse veiklose, pozityvesnes nuostatas pilietinės visuomenės atžvilgiu, mažiau rizikingo elgesio apraiškų, prasmingesniu laisvalaikio leidimu.

REKOMENDACIJA:

Šeimos narių tarpusavio santykius galima gerinti didinant paslaugų šeimoms, auginančioms vaikus, prieinamumą ir įvairovę. Jaunimo fizinė savijauta yra pagerėjusi, lyginant su 2010-2011 metų tyrimo duomenimis. Prasčiausias fizinės savijautos rodiklis yra 25-29 m. amžiaus grupėje. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad asmenys vis mažiau sportuoja, tikėtina, kad fizinė savijauta neatspindi esamos fizinės sveikatos.

73. Pirmųjų lytinių santykių amžius

Vis daugiau jaunuolių lytinius santykius pradeda dar būdami nepilnamečiai, lyginant 2010-2011 m. ir 2020 m. tyrimų rezultatus, padidėjimas yra 11,3 proc., nuo 54,7 iki 66 proc.

Kuo jaunesniame amžiuje mokiniai pradėjo lytinius santykius, tuo jie liberaliau žiūri į nesantuokinius lytinius santykius, mano, kad santuoka nebūtina, prieš santuoką reikia pagyventi kartu ir pan. Ir kuo vyresni mokiniai, tuo vėliau pradėjo lytinius santykius.

Kuo jaunesni studentai pradėjo lytinius santykius, tuo dažniau eksperimentavo su narkotikais.

Jaunimo (nepilnamečių) lytinių santykių pradžios ankstėjimas susijęs su šeiminių nuostatų kaita ir lytinę elgseną reguliuojančių nuostatų liberalėjimu. Lytiniai santykiai vis mažiau siejami su santuoka ir ilgalaikiais įsipareigojimais, o vis labiau su malonumu, eksperimentavimu.

74. Kontraceptinių priemonių naudojimas

Lyginant 2010-2011 ir 2020 metų tyrimų duomenis, galima sakyti, kad jauni žmonės dažniau

naudoja kontraceptines priemones, nors sumažėjo dalis kontraceptines priemones naudojančių visada, bet kartu sumažėjo ir jų nenaudojančių arba retai naudojančių dalis.

Kontraceptinių priemonių naudojimo dažnumas buvo susijęs su daugeliu rodiklių ir nustatytos sąsajos skyrėsi mokinių, studentų, dirbančiųjų ir nedirbančių bei nesimokančių jaunuolių grupėse.

Mokiniai

Kuo rečiau lytinių santykių metu naudoja kontraceptines priemones, tuo:

- 1) tuo mažiau tiki, kad santuoka būtina,
- 2) rečiau laisvalaikio skaito knygas, eina pasivaikščioti, susitinka su draugais;
- 3) sunkiau susiranda draugų, mažiau patenkinti santykiais su draugais;
- 4) rečiau turi pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą, rečiau sutinka, kad kaimynystėje yra daug dalykų, kuriuos gali veikti jaunimas;
- 5) mažiau socialinio palaikymo sulaukia iš šeimos narių;
- 6) mažesniame būste gyvena šeima (kambaryje, bute, name);
- 7) rečiau žino apie pirmo būsto programą, mažiau girdėję apie verslumą skatinančias veiklas;
- 8) rečiau dalyvauja mokyklos savivaldos veiklose, rečiau dalyvauja pilietiškose-labdaringose veiklose, mažiau linkę sutikti kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių.

Visi nustatyti ryšiai rodo jaunimo pažeidžiamumą. Rizikingus lytinius santykius linkę turėti menkesnius socialinius įgūdžius, socialinio palaikymo nesulaukiantys, žemesnio ekonominio statuso šeimose augantys mokiniai. Jie rečiau įsitraukia į prasmingas ir naudingas laisvalaikio veiklas, galima daryti prielaidą, kad turi žemesnę savivertę.

Studentai

Rečiau kontraceptines priemones naudojančios studentai dažniau gyvena iš tėvų paramos ir turi daugiau alkoholio vartojimo problemų (didesnę priklausomybės tikimybę).

Dirbantieji

Rečiau kontraceptines priemones naudoja dirbantys vyrai nei moterys. Šie jaunuoliai turi daugiau sveikatos sutrikimų ir alkoholio vartojimo problemų (didesnę priklausomybės tikimybę).

Nedirbantys ir nesimokantys

Rečiau kontraceptines priemones naudojančios nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai rečiau mano, kad kaimynystėje yra daug dalykų, kuriuos gali veikti jaunimas, turi daugiau alkoholio vartojimo problemų, nusiskundimų psichine ir fizine savijauta.

REKOMENDACIJA:

Nesaugius lytinius santykius linkę turėti pažeidžiami jaunuoliai. Jie turi sulaukti pagalbos, drauge turi būti šviečiami apie kontraceptines priemones bei saugius lytinius santykius.

IŠVADOS:

Apibendrinant galima teigti, kad egzistuoja bent dvi grupės jaunimo:

Pirma grupė – tai „sėkmingas“ jaunimas, kuris turi aiškią gyvenimo viziją, yra autonomiškas, politiškai ir pilietiškai aktyvus, fiziškai ir psichiškai sveikesnis, mažiau priklausomas.

Antra grupė – tai „nesėkmingas“ jaunimas, kurie yra pirmos grupės antagonistai.

Siekiant paveikti antrą grupę – padaryti ją sėkmingesne, reikalingos ir socialinės pedagogikos bei socialinio darbo kompetencijos individualiu lygmeniu ir socialinės integracijos priemonės socialinės politikos lygmeniu.

Literatūra:

Abi-Jaoude, E., Naylor, K. T., ir Pignatiello, A. (2020). Smartphones, social media use and youth mental health. *Cmaj*, 192(6), E136-E141.

Alūzaitė, A. (2015). Asmenų, lankančių sveikatinimo klubus, fizinio aktyvumo įtaka psichinei sveikatai (Doctoral dissertation, Šiaulių universitetas).

Bagdžiūnienė, D., & Okunevičiūtė-Neverauskienė, L. (2001). Jaunimo nedarbo problemos socialiniai ir psichologiniai aspektai. *Tiltai*, (4), 61-69.

Barr, N. (2004). *Economics of the Welfare State*. Oxford University Press.

Bauman., Z. (2007). *Likvidi meilė apie žmonių ryšių trapumą*. Vilnius: Apostrofa.

Berntson, E., Näswall, K., & Sverke, M. (2010). The moderating role of employability in the association between job insecurity and exit, voice, loyalty and neglect. *Economic and Industrial Democracy*, 31(2), 215-230.

Hirschman, A. O. (1970). *Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states* (Vol. 25). Harvard university press.

Jusienė, R., Būdienė, V., Gintilienė, G., Girdzijauskienė, S., Stonkuvienė, I., Žėkaitė, J., Adomaitytė, I., Subačienė, Baukienė, E., Breidokienė, R., Buzaitytė-Kašalynienė, J., Dragūnevičius, K., Grabauskienė, V., Praninskienė, R., Schoroškienė, V., Speičytė Ruschhoff, E., Urbonas, V. (2021). *Nuotolinis vaikų ugdymas pandemijos dėl COVID-19 metu: grėsmės bei galimybės ekosisteminiu požiūriu*. Mokslo studija. Vilniaus universiteto leidykla. https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Nuotolinis_vaiku_ugdymas_pandemijos_del_COVID-19_metu.pdf

Norkienė, S., Basistytė, I., & Norkutė-Macijauskė, U. (2018). Jaunimo fizinis aktyvumas kaip rizikingos elgsenos prevencija. *Sveikatos mokslai*, 28(7), 58-62.

Loikienė, O., & Pileckaitė-Markovienė, M. (2013). Aukštųjų mokyklų dėstytojų ir bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų darbe patiriamas streso įveikos stiliai. *Pedagogika*, 2013, t. 109, nr. 2, p. 78-85.

Pilipavičius, V. (2014). Jaunimo verslumo veiklinimas: profesioliginės įžvalgos. *Vadybos mokslas*

ir studijos-kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, 36(1), 116-124.

Pruskus, V. (2014). Jaunimo dalyvavimo savanoriškoje veikloje įtaka socializacijai ir kompetencijų ugdymuisi. *Santalka: filologija, edukologija*, 22(1), 74-81.

Rudžinskienė, R. (2013). Jaunų ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką ypatumai. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, (7), 24-37.

Slabadienė, M., Gadeikytė, I., & Steiblienė, V. (2021). Probleminio interneto naudojimo sąsajos su bendraisiais sveikatos simptomais ir žalingu alkoholio vartojimu tarp kasdienio interneto naudotojų. *Medicinos mokslai. Medical sciences. Kėdainiai: VšĮ "Lietuvos sveikatos mokslinių tyrimų centras"*, 2021, vol. 9, no. 2, Mar 30.

Norkus, Z. (2008). Kokia demokratija, koks kapitalizmas. *Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, 483-561.

Šaknys, Ž. (2021). Draugų laisvalaikis Vilniaus apskrityje: kaimas, miestas ir didmiestis. *Res Humanitariae*, 28, 43-58.

Šorytė, D., & Pajarskienė, B. (2014). Darbuotojų gerovė ir ją skatinantys psichosocialinės darbo aplinkos veiksniai. *Visuomenės sveikata*, No. 8, pp. 9- 19.

Ustinavičiūtė, L., Katkonienė, A., & Žemaitaitytė, I. (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje, *Socialinis darbas*, No. 2, pp. 169-180

Valickas, G., Želvienė, P., & Grakauskas, Ž. (2010). Patobulinto keturių faktorių streso įveikos klausimyno psichometriniai rodikliai. *Psichologija*, 41, 96-110.

Valickienė, R. P., Valickas, A., & Sinkievič, B. (2007). Darbuotojų ketinimo keisti darbą ir pasitenkinimo darbu sąsajos Lietuvoje. *Socialinis darbas*, 6(2), 115-123.

Visockas, E. (2006). Moksleivių fizinės saviugdos ir psichinės sveikatos sąsaja.